

Motion till riksdagen 2013/14:So206

av Eva Olofsson m.fl. (V)

ANDT-frågor

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	4
4	ANDT-politiken.....	4
4.1	Klass och kön	5
5	Alkohol	6
5.1	Nej till så kallad gårdsförsäljning.....	6
5.2	Näthandel med alkohol.....	7
5.3	Förbud alkohol- och tobaksreklam.....	8
5.4	Nationell handlingsplan för minskat alkoholbruk bland ungdomar ..	9
5.5	Sänkta införselkvoter för alkohol	9
5.6	Alkolås bör vara standard i trafiken	9
6	Tobak.....	10
6.1	Licensplikt för tobaksförsäljning.....	11
6.2	Inför dold försäljning av tobak	12
6.3	Ingen gratis reklam med neutrala paket.....	12
6.4	Bildinformation minskar tobaksanvändningen.....	13
6.5	Passiv rökning och rökfria miljöer	13
6.6	Utfasning av tobak.....	14

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det övergripande målet för ANDT-politiken ska vara ett samhälle fritt från narkotika och dopning, en sänkning av alkoholkonsumtionen och minskade medicinska och sociala skador orsakade därav samt ett minskat tobaksbruk.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med konkreta förslag till åtgärder på ANDT-området utifrån både klass- och könsperspektiv.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker är en fråga om detaljhandelsmonopolets bevarande och därmed en fråga om folkhälsa och samhällsliga konsekvenser av alkoholkonsumtion.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör införas ett förbud mot kommersiell förmedling av alkoholdrycker
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla former av alkoholreklam bör förbjudas i Sverige.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen inom EU bör driva frågan om att varje medlemsstat ska få avgöra om den vill förbjuda alkoholreklam med hänsyn till folkhälsan.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en handlingsplan för minskat alkoholbruk bland ungdomar.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett förnyat initiativ att arbeta för sänkta införselkvoter av alkohol inom EU.¹
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen omgående bör återkomma till riksdagen med ett förslag som omfattar krav på alkoholås som standardutrustning vid köp av alla nya personbilar, bussar och lastbilar.²
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att WHO:s konvention om tobak bör genomföras i svensk lagstiftning.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tobaksförsäljning bör vara licenspliktig.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att s.k. dold försäljning av tobak bör införas.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att neutrala förpackningar för tobaksvaror bör införas.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bildinformation om tobakens skadeverkningar bör införas på förpackningarna.

Fel! Okänt namn på

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett förslag på hur fler rökfria miljöer kan skapas.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en tidsbestämd åtgärdsplan för ett tobaksfritt samhälle.

¹ Yrkande 8 hänvisat till SkU.

² Yrkande 9 hänvisat till TU.

Fel! Okänt namn på

3 Inledning

När de ekonomiska skillnaderna ökar i ett samhälle ökar även skillnaderna i hälsa. Hälsoklyftorna i det svenska samhället är i dag mycket påtagliga. I Socialstyrelsens och Statens folkhälsoinstituts gemensamma rapport "Folkhälsan i Sverige – Årsrapport 2013" fastställs det bl.a. att det finns tydliga hälsoskillnader mellan dem som har kort och dem som har lång utbildning. I yrkesverksamma åldrar är dödligheten mer än dubbelt så hög bland personer med förgymnasial utbildning som bland dem med eftergymnasial utbildning och skillnaden har ökat sedan början av 1990-talet. Alla stora dödsorsaker i befolkningen – hjärtsjukdom, stroke, cancer, olyckor, självmord och alkoholrelaterade diagnoser – är vanligare bland dem med kort utbildning. De som har kort utbildning upplever också sin hälsa som sämre.

Eftersom vår hälsa påverkas av vår ekonomiska och sociala livssituation krävs det även en folkhälsopolitik som spänner över alla samhällsområden. Den borgerliga regeringen har på ett systematiskt sätt nedrustat den svenska folkhälsopolitiken och gjort hälsa till en fråga om individuell livsstil. På så sätt riskerar man att ge människor skulden för sin egen ohälsa. Vänsterpartiet kräver en återupprättad folkhälsopolitik som har som övergripande mål att minska klassklyftorna i hälsa och där man på ett systematiskt sätt påverkar de samhällsförhållanden och miljöfaktorer som skapar ohälsa. Frågor rörande alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) är en viktig del av detta folkhälsoarbete.

4 ANDT-politiken

I början av 2011 antog regeringen en strategi för politik rörande alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT). I strategin angavs ett övergripande mål för arbetet: "Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk." Detta mål innebär att olika vikt och fokus läggs på ANDT-politikens olika områden.

Det narkotika- och dopningsfria samhället är ett sedan länge fastslaget mål i Sverige. Det är ett mål som Vänsterpartiet instämmer i. Vi kan samtidigt konstatera att detta mål av många har tolkats på ett sätt som förhindrat en nyanserad debatt om samhällets åtgärder. I alltför hög grad har narkotikapolitiken präglats av en bestraffande dimension som trängt undan vetenskapligt grundade förslag på åtgärder inom området. Det arbete som bedrevs under Mobilisering mot narkotika (MOB) var mycket värdefullt för att på ett bättre sätt samordna den nationella politiken och stärka politikens koppling till vetenskap och praktik. Den borgerliga regeringen valde tyvärr att lägga ner MOB.

Målen för alkohol- och tobakspolitiken är satta på en lägre nivå än för narkotika och dopning, vilket vi inte ser några problem med. Det finns emellertid

hos regeringen också en tydlig skillnad i synsättet mellan alkohol och tobak. Medan man anser att tobaksbruket måste minska så finns ingen sådan ambition när det gäller alkoholen. Detta ser vi som allvarligt. Det framstår som allt tydligare att den restriktiva svenska alkoholpolitiken håller på att luckras upp till förmån för en politik där alkoholkonsumtion i sig inte ses som ett problem utan endast blir ett problem i vissa enskilda fall. Detta har tidigare visat sig bl.a. i regeringens förändringar av alkohollagen, som pekar i en tydligt liberaliserande riktning. Det har också visat sig i regeringens engagemang för att gå på gång utreda frågan om gårdsförsäljning av alkohol, vilket resulterat i förslag som handlar om direkt konkurrensutsättning av Systembolaget genom småbutiker som inte alls behöver ligga på en gård på landsbygden. Regeringen har också lagt ner Alkoholkommittén, vilket lett till sämre fokus och en sämre samordning av frågorna på nationell nivå.

För oss är det tydligt att alkoholkonsumtionen i högsta grad påverkar framför allt folkhälsan och brottsutvecklingen. Det är inte enbart för enskilda individer och familjer som alkoholen är ett problem som kräver insatser – för en hållbar utveckling krävs en minskad total konsumtion i samhället. Därför bör det övergripande målet för ANDT-politiken vara ett samhälle fritt från narkotika och dopning, en sänkning av alkoholkonsumtionen och minskade medicinska och sociala skador orsakade därav samt ett minskat tobaksbruk. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.1 Klass och kön

En persons livsvillkor och socioekonomiska position påverkar hälsan, livsstilen och bruket av alkohol, narkotika, dopning och tobak. Inom forskningen brukar detta förklaras med att status och grad av kontroll över sitt eget liv påverkar människors grundnivå av stress. Stressnivån i sin tur har mycket stor betydelse för psykisk och fysisk hälsa och immunförsvar. Kortutbildade, arbetslösa och människor boende i socioekonomiskt svaga områden har i regel sämre hälsa än andra. I Sverige finns det även en stor skillnad i hälsa mellan utrikes och inrikes födda.

Kvinnors och mäns bruk av alkohol, narkotika, dopning och tobak skiljer sig också åt. Likaså samhällets syn på kvinnor respektive män som missbrukar. Eftersom gruppen missbrukande män är större, har kvinnor ofta svårare att få vård och behandling som är anpassad utifrån deras behov. Missbruk hos kvinnor är mer skam- och skuldbelagt än hos män, och det är vanligare att kvinnor som missbrukar har tidiga traumatiska upplevelser i grunden. Det finns även biologiska skillnader mellan kvinnor och män, t.ex. när det gäller förmågan att bryta ned alkohol.

För att en ANDT-strategi ska vara effektiv är därför klass- och könsperspektiv en förutsättning. Regeringen saknar dessa perspektiv i sin strategi. Både statistik och forskning behöver delas upp och analyseras utifrån dessa perspektiv. Såväl information om exempelvis drogernas skadeverkningar som andra riktade åtgärder måste anpassas till olika grupper och deras behov.

Fel! Okänt namn på

Med anledning av detta bör regeringen återkomma till riksdagen med konkreta förslag till åtgärder på ANDT-området utifrån både klass- och könsperspektiv. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Alkohol

Vänsterpartiet står för en solidarisk och restriktiv alkoholpolitik som innebär att tillgängligheten till alkohol ska vara begränsad genom höga skatter, ett starkt Systembolaget och inte minst strängare regler för privatinförsel. En lägre totalkonsumtion innebär att den alkoholrelaterade ohälsan och dödligheten minskar. Vi måste bekämpa den ökande alkoholkonsumtionen och agera för att återta vår rätt att själva bestämma över vår alkoholpolitik. Det handlar om att återskapa den restriktiva alkoholpolitiken som har sin grund i ett folkhälsoperspektiv och som är solidarisk i stället för egoistisk. Sverige behöver återupprätta en alkoholpolitik som utgår från totalkonsumtionsmodellen och där tillgänglighet och pris är de viktigaste instrumenten för minskad alkoholkonsumtion.

5.1 Nej till så kallad gårdsförsäljning

Regeringen har i två omgångar låtit utreda frågan om gårdsförsäljning av alkohol. Med gårdsförsäljning har menats att tillåta försäljning av alkoholdrycker i liten skala på den gård där de tillverkas. Det senaste utredningsförslaget handlar dock inte om gårdar över huvud taget.

Under utredningens gång insåg utredaren att försäljning på gårdar, som det var tänkt från början, inte skulle tillåtas av EU. En separat försäljningskanal med enbart egna produkter, oavsett volymer, skulle vara en diskriminering mot utländska alkoholproducenter. Det skulle med andra ord vara ett brott mot de förutsättningar som tillåter oss att behålla Systembolaget.

I stället har man lagt fram förslag som handlar om att etablera rena konkurrenter till Systembolaget. Alla företag som tillverkar alkohol, svenska som utländska, ska få ha butiker i Sverige och sälja direkt till konsumenter. Att bara tillåta försäljning på landsbygden skulle bryta mot EU:s regler om etableringsfrihet. Därför kom utredningen fram till att det måste vara tillåtet att öppna butiker i städer och tätorter. Det går inte att reglera försäljningen genom att i dessa butiker bara tillåta svenska produkter eftersom man då bryter mot EU-rätten.

Att förslagen sedan är omgivna av vissa restriktioner får betraktas som en parentes i sammanhanget. Inköpsmängderna begränsas, men är inte lägre satta än att de kan bedömas som högst normala inköp på Systembolaget. Det krävs en upplevelsetjänst i samband med försäljningen, såsom ett studiebesök. Kravet är dock så otydligt att det sannolikt lätt kan kringgås.

Det som föreslås är inget annat än en detaljhandel som konkurrerar med Systembolaget. Det svenska detaljhandelsmonopolet är den viktigaste delen

av den restriktiva svenska alkoholpolitiken. Med en konkurrensutsättning hotas monopolen. Eftersom konsekvenserna är så stora om detaljhandelsmonopolen faller, måste frågan om gårdsförsäljning avföras helt från dagordningen en gång för alla. Våra gemensamma resurser kan användas på ett bättre sätt, i sjukvården, socialtjänsten, äldreomsorgen och skolan. Gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker är en fråga om detaljhandelsmonopolens bevarande och därmed en fråga om folkhälsa och samhällsliga konsekvenser av alkoholkonsumtion. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.2 Näthandel med alkohol

Sedan förbudet mot privatimport av alkoholdrycker avskaffades, efter att Sverige förlorade det s.k. Rosengrenmålet i EG-domstolen, har ett stort antal kommersiella verksamheter med syfte att sälja alkoholdrycker till privatpersoner dykt upp i Sverige. Vissa har en omfattande verksamhet i Sverige med kontor, kundtjänst, säljare, inköpsfunktioner, ekonomiassistenter och kontrollrar. Andra säljer alkoholdrycker som hämtas i en livsmedelsbutik. De flesta momenten i försäljningen av alkoholdrycker på internet i dag sköter en förmedlare som i realiteten agerar som säljare gentemot konsumenten.

Alkohollagsutredningen (SOU 2009:22) föreslog att kommersiell förmedling av försäljning av alkoholdrycker till privatpersoner genom införsel bör förbjudas med undantag för transporter som sker genom yrkesmässig befordran eller annan oberoende mellanhand. Förslaget har ännu inte genomförts.

Statens folkhälsoinstitut har påpekat att näthandeln kan dra Sverige till prövning i EG-domstolen. Vid en rättslig prövning skulle EG-domstolen kunna komma fram till att den svenska alkoholpolitiska regleringen inte längre på ett sammanhängande och systematiskt sätt uppfyller syftet att skydda folkhälsan mot alkoholens skadeverkningar. Detta resonemang har EG-domstolen tidigare fört i domar om spelmonopol. En fällande dom skulle innebära att Sverige måste ändra sin lagstiftning så att den står i överensstämmelse med EG-rätten. Sverige skulle då få välja mellan att försöka återinföra ett heltäckande alkoholmonopol – vilket sannolikt innebär svårigheter och kanske även skadeståndskrav – eller avskaffa det helt.

IOGT-NTO har under 2011 polisanmält tio nätbutiker och vinklubbar eftersom de anser att de har bedrivit olaglig näthandel, och i juli i år valde Systembolaget att polisanmäla matkedjan City Gross efter att de har sålt alkohol tillsammans med sin matkasse via Internet.

Regeringen tillsatte en särskild utredning 2012 med uppdrag att bl.a. se över dels reglerna för tillsyn av marknadsföring av alkoholdrycker och tobak till konsument, dels tillsyn av e-handel med och hemleverans av alkoholdrycker. I juli i år kom utredningens betänkande En väg till ökad tillsyn (SOU 2013:50).

Vänsterpartiet anser att det är ytterst märkligt att regeringen tillsätter en utredning för att se över tillsynen av kommersiell e-handel innan det är fastslaget om handeln är laglig eller inte. Återigen undviker regeringen själva grund-

Fel! Okänt namn på

frågan. Till och med i utredningen konstateras det att lagstiftningen måste ses över när det gäller näthandel.

Regeringen måste sätta ner foten i den här frågan. Vänsterpartiet kräver att Sverige även fortsättningsvis driver en ansvarsfull och restriktiv alkoholpolitik. Med anledning av detta anser vi att ett förbud mot kommersiell förmedling av alkoholdrycker bör införas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3 Förbud alkohol- och tobaksreklam

Före 2003 var det inte tillåtet med alkoholreklam i Sverige. Som en följd av det uppmärksammade Gourmetfallet försvann det svenska totalförbudet mot alkoholreklam och nya regler infördes i maj 2003. Totalförbudet var ett mycket viktigt alkoholpolitiskt verktyg som nu är borta. Det alkoholreklamförbud som infördes och som gäller än i dag innebär att det inte är tillåtet med reklam för alkoholdrycker som innehåller mer än 15 volymprocent alkohol. I och med denna förändring påbörjades en liberalisering av alkoholreklamreglerna, och trots att nya regler infördes den 1 januari 2005 för att begränsa marknadsföringen av alkohol till konsumenter är reglerna fortfarande mycket generösa.

I utredningen En väg till ökad tillsyn står det bl.a. följande:

Den kartläggning som vi har genomfört visar otvetydigt att marknadsföringen av alkoholdrycker har ökat närmast lavinartat under de senaste åren, både i fråga om medieinvesteringar och när det gäller spridningsvägar. Kartläggningen visar också att marknadsföringen av såväl alkohol- som tobaksprodukter har bytt skepnad.

För Vänsterpartiet är detta ett uppenbart problem. Bara mellan åren 2008 och 2011 ökade investeringarna i alkoholreklam från 369 miljoner kronor till ca 837 miljoner kronor, en ökning med ca 127 procent. Ungefär hälften av all alkoholreklam i Sverige i dag sänds på tv trots att alkoholreklam på tv och radio är förbjudet i Sverige. Alkoholindustrin har hittills lyckats kringgå svensk lagstiftning genom att annonsera i tv-kanaler som är sända från Storbritannien.

En ny, och ännu oreglerad, mediekanal för alkoholindustrins marknadsföring är sociala medier. Forskningen om hur ungdomar påverkas av alkoholreklam visar att ungdomars alkoholdebut påverkas samt att alkoholreklam får de ungdomar som redan dricker att öka sin konsumtion. Forskningen bekräftar i WHO:s europeiska strategi för att minska alkoholskador. Det framhålls av WHO att alkoholreklamens effekt på konsumenter, speciellt ungdomar, inte ska underskattas. De europeiska medlemsstaterna uppmuntras i strategin till att utveckla lagstiftning och skyddsmekanismer för att motverka alkoholreklamens skadeeffekter. Bland annat rekommenderas ett totalförbud mot alkoholreklam.

Regeringens utredare föreslår en handfull förslag för att öka kontrollen och översynen av marknadsföringen av alkohol och tobak men inga förslag på hur

den kan stoppas. Vänsterpartiet anser återigen att regeringen helt har missat själva kärnan av problemet. Alla former av alkoholreklam bör förbjudas i Sverige. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen bör dessutom driva frågan inom EU att varje medlemsland självt ska få avgöra om det vill förbjuda alkoholreklam med hänsyn till folkhälsan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4 Nationell handlingsplan för minskat alkoholbruk bland ungdomar

Att minska alkoholkonsumtionen bland unga är kanske den allra viktigaste frågan på området. Det finns vissa positiva tendenser när det gäller ungas alkoholkonsumtion, men det handlar om minskningar från en tidigare mycket hög nivå. Det är dags för en handlingsplan för minskat alkoholbruk bland ungdomar. En sådan handlingsplan bör omfatta såväl informationsinsatser som överväganden rörande lagstiftning kring exempelvis alkoholförsäljning och hur detta påverkar ungdomars situation. Samhället behöver också ta ytterligare steg för att förbättra ungdomars möjligheter till fritidssysselsättning och aktiviteter i drogfria miljöer. Vad som här anförts om en handlingsplan för minskat alkoholbruk bland ungdomar bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.5 Sänkta införselkvoter för alkohol

EU-inträdet och de stora införselkvoter som nu gäller för privatpersoner har haft stor påverkan på alkoholsituationen i Sverige. Andelen utlandsköpt alkohol har stigit drastiskt, även om en viss stabilisering nu skett. Regeringen har tagit initiativ inom EU för att diskutera sänkta kvoter, men tyvärr utan resultat. Det stora problemet i sammanhanget är att alkoholdrycker inom EU framför allt betraktas som en handelsvara och att folkhälsoperspektivet osynliggörs. Trots att regeringens tidigare försök inte burit frukt tror vi att det är nödvändigt att arbeta vidare med denna fråga inom EU. Regeringen bör därför ta ett förnyat initiativ till att arbeta för sänkta införselkvoter av alkohol inom EU. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.6 Alkolås bör vara standard i trafiken

En ökad användning av alkolås i trafiken är mycket viktigt för att öka trafiksäkerheten och rädda liv. Regeringen skulle på detta område kunna föra en betydligt mer aktiv politik. Regeringen bör omgående återkomma till riksdagen med ett förslag som omfattar krav på alkolås som standardutrustning vid köp av alla nya personbilar, bussar och lastbilar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

6 Tobak

I maj 2003 antog Världshälsoförsamlingen, Världshälsoorganisationens beslutande organ, en ramkonvention som ska begränsa tobakskonsumtionen och den ökande ohälsa som tobaken orsakar.

Varje år dör nästan 5 miljoner människor av tobaksrelaterad ohälsa globalt. År 2020 beräknas den siffran ha stigit till 10 miljoner, varav 7 miljoner i utvecklingsländer. Enligt SCB:s undersökning 2008 var andelen dagligrökare i den vuxna befolkningen 14 procent i Sverige. Fortfarande är det över en miljon svenskar som röker och lika många som snusar. Andelen personer som dagligen utsätts för andras tobaksrök har dock minskat med nära 40 procent från 1999 till 2007, enligt Socialstyrelsens Miljöhälsorapport 2009. Det är uppenbart att skärpningen av tobakslagen 2005, då rökning förbjöds i alla serveringslokaler, har bidragit till minskningen. Lagändringen 2005 genomfördes efter förslag från den socialdemokratiska regeringen med stöd av Miljöpartiet och Vänsterpartiet, trots protester från Moderaterna och en del folkpartister i riksdagen.

En internationell ramkonvention är ett effektivt verktyg för att hantera det breda spektrum av frågor som har bäring på tobaksområdet. Konventionen slår fast internationella regler för frågor som är gränsöverskridande. Konventionen ger stöd för enskilda länder att utveckla sin nationella lagstiftning och politik för att förebygga rökning. Den är även en regelsamling för de områden som påverkar tobakskonsumtionen. Länderna kan dock ha strängare nationella regler än vad konventionen anger.

Varje land som antar konventionen ska införa regler om förbud av reklam, marknadsföring och sponsring. Konventionen säger också att de länder som inte kan genomföra ett omfattande förbud ska införa strikta begränsningar och att den reklam som tillåts bl.a. ska åtföljas av en varningstext. Gränsöverskridande reklam, dvs. tv, radio, tryckt press och internet, regleras särskilt.

Sverige ratificerade tobakskonventionen i juli 2005. Därmed har Sverige åtagit sig att följa de förpliktelser som konventionen innebär, främst att ”utveckla, genomföra, regelbundet uppdatera och se över fullständiga multisektoriella nationella strategier, planer och program för tobakskontroll”. Såväl internationella åtaganden som nationella beslut innebär således krav på förstärkta åtgärder för minskat tobaksbruk.

Vänsterpartiet vill intensifiera arbetet för en bättre folkhälsa och minska tobakens skadeverkningar. WHO:s konvention om tobak bör därför implementeras i svensk lagstiftning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Inom EU pågår det just nu ett intensivt arbete med ett nytt tobaksprodukt-direktiv. Förslaget till nytt direktiv innehåller bl.a. ett krav på stora hälsovarningar i text och bild på tobaksförpackningar och förbud mot mentol och vissa andra smaktillsatser i tobaksprodukter. Både debatten och omröstningen om direktivet har dock blivit uppskjuten och det finns misstankar om att detta är en följd av påtryckningar från tobaksindustrin. Industrins syfte anses vara

att försöka dra ut på behandlingen av direktivet så att det inte hinner fattas något beslut innan parlamentets mandatperiod går ut 2014.

Vänsterpartiet följer arbetet och hoppas på ett skarpt tobaksproduktdirektiv. Vi oroar oss dock för det massiva lobbyarbetet som tobaksbolagen bedriver. Tobaksjätten Philip Morris International publicerade exempelvis nyligen en rapport som varnade för att direktivet kan kosta Europa tiotusentals jobb och flera miljarder euro i minskade skatteintäkter. Ett annat grepp i Philip Morris PR-krig är att försöka mobilisera opinion bland rökarna i olika länder genom reklamappar i cigarettpaketet och särskilda webbkampanjsidor.

6.1 Licensplikt för tobaksförsäljning

Ändringar i reglerna för tobaksförsäljning har skett flera gånger sedan mitten av 90-talet. År 1997 infördes ett förbud mot att sälja tobaksvaror till personer under 18 år. Samma år fick också kommunerna tillsynsansvaret för att lagen följdes. År 2002 infördes en bestämmelse om att den som i näringsverksamhet säljer tobaksvaror ska anmäla försäljningen hos den kommun där försäljningen sker. Skälet till att denna bestämmelse infördes var att 18-årsgränsen inte följdes tillräckligt väl och att man därför önskade bättre förutsättningar för tillsyn och information. År 2005 infördes en bestämmelse om att tobaksvaror som säljs ska tillhandahållas på ett sådant sätt att ålderskontrollen kan genomföras och att detta även gäller när försäljningen sker via automat, postorder eller liknande. Samtidigt infördes en bestämmelse om att det på varje försäljningsställe ska finnas en klart synlig skylt med information om förbudet mot att sälja tobaksvaror till personer under 18 år. Skälen till dessa ändringar var bl.a. att det hade visat sig att minderåriga fortfarande hade lätt att komma över tobak.

Tobakshandel är sedan 1960-talet en fri näring, vilket innebär att i princip alla näringsidkare kan sälja tobak. Till skillnad från detaljhandel med folköl uppställs inte krav på lokalen eller vilken handel som i övrigt bedrivs. Tobaksvaror säljs på många olika försäljningsställen, från de stora livsmedelskedjornas butiker till små bensinmackar, kiosker, hotell och restauranger.

Tobaksutredningen genomförde en undersökning där ungdomar tillfrågades om hur de har fått tag i tobak under de senaste 30 dagarna. Bland dem som rökte dagligen eller nästan dagligen uppgav störst andel att de hade köpt cigaretterna själva i butik. Det var ovanligt att de handlat på restaurang eller på internet. Det var väldigt ovanligt att man blev bjuden av en förälder.

I Nationella folkhälsokommitténs betänkande från 2000, "Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan", tas minskat tobaksbruk upp som ett av folkhälsomålen. Utredningen föreslår bl.a. att tobakslagen ska skärpas genom att ett licenssystem införs för försäljning av tobak. Endast de butiker eller andra inrättningar som kommunen anser kan följa lagen ska ges licens att sälja tobak.

Licensiering för att få sälja tobak krävs redan i ett flertal länder, t.ex. Frankrike, Finland, Italien, Polen, Spanien och Tyskland.

Fel! Okänt namn på

Förslaget med licensiering är bra och det bör införas även i Sverige. Kravet bör även omfatta importörer och partihandlare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Inför dold försäljning av tobak

En annan åtgärd Vänsterpartiet förordar är s.k. dold försäljning av tobaksprodukter. Förslaget innebär att produkterna inte får exponeras på försäljningsstället, vilket skulle medföra att kunden aktivt måste efterfråga tobaksprodukter från personalen.

Antalet länder som förbjudit synlig tobak på säljställen växer. Till pionjerna Island och Thailand har flera länder sällat sig, däribland Storbritannien, Norge och Finland.

En analys av internationella erfarenheter och befintliga vetenskapliga studier av problemet med exponering av tobak på säljställen (New Zealand Medical Journal, 20 juni 2008) visar att väl synliga tobaksvaror i butiker frestar barn att börja experimentera med tobak för att sedan riskera att fastna i ett tobaksbruk. I samma undersökning har man genomfört kvalitativa studier bland rökare och före detta rökare i Nya Zeeland som tyder på att de synliga tobaksvarorna är ett problem även för vuxna. För personer som försöker sluta röka kan cigarettpaketen utgöra en oemotståndlig lockelse. Exponeringen leder lätt till impulsköp för många kunder.

Vi vet att några större affärskedjor i Sverige är positivt inställda till en lagstiftning om dold försäljning och vi anser att det är något som bör bidra till att minska nyrekryteringen av tobaksbrukare. Det bör därför lagstiftas om dold försäljning av tobak. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.3 Ingen gratis reklam med neutrala paket

Tobaksvarornas förpackningar är en av de få återstående reklampelarna för tobaksindustrin, som satsar enorma resurser på att utveckla sina förpackningar för att attrahera olika grupper. Med dold försäljning motverkar man exponeringen av förpackningarna i butiken men inte efter att varan väl är köpt. Att införa neutrala förpackningar är nästa steg för att begränsa tobaksindustrins marknadsföring.

Neutrala förpackningar innebär en standardisering av paketens utseende, form och storlek. Inga andra färger får förekomma än de som finns i eventuella varningsbilder plus en neutral färg som täcker hela paketet. Namnet på varumärket trycks med ett vanligt typsnitt.

2012 införde Australien en lag om att som första land i världen införa neutrala förpackningar för alla typer av tobak. Det bedöms vara en av de åtgärder som krävs för att landet ska kunna nå målet för sin nationella tobaksförebyggande strategi, nämligen att andelen rökare i landet ska ha minskat till under 10 procent år 2020.

För att ytterligare minska tobaksbolagens exponeringsmöjligheter bör neutrala paket införas även i Sverige. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.4 Bildinformation minskar tobaksanvändningen

Varningar på cigarettpaket och övriga tobaksförpackningar ökar medvetenheten om tobakens hälsorisker och minskar tobakskonsumtionen. Ju större varningen är desto mer påverkar den och allra effektivast är varningar med bilder. Att sätta varningsbilder på tobaksvaror är helt i linje med WHO:s ramkonvention för tobakskontroll.

Kanada var först i världen med att införa varningsbilder 2001. Därefter har bl.a. Australien följt efter. Där täcks 75 procent av framsidan och 90 procent av baksidan av varningsbilder. EU har rekommenderat sina medlemsstater att införa varningsbilder på cigarettpaketet och har skapat ett gemensamt bildbibliotek med 42 bilder som länderna kan välja mellan. 2006 blev Belgien det första landet inom EU som införde varningsbilder och har följts av exempelvis Storbritannien, Frankrike och Spanien. På närmare håll har exempelvis Norge gått samma väg.

I en alltmer globaliserad värld där både konsumenter och varor rör sig tämligen fritt och produkter förpackas för stora språkområden är det svårt att informera begripligt med texter på små förpackningar. Sverige bör därför införa bildinformation om tobakens skadeverkningar på förpackningarna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.5 Passiv rökning och rökfria miljöer

Riksdagen beslutade 2003 om fyra nationella delmål för att minska tobaksbruket. Ett av målen till 2014 är att ingen ofrivilligt ska utsättas för rök i sin omgivning. WHO rekommenderar alla länder att införa helt rökfria miljöer, och enligt EU-kommissionen är det en mänsklig rättighet att slippa utsättas för tobaksrök på arbetsplatsen.

Med passiv rökning menas att personer som inte själva röker utsätts för de luftföroreningar som bildas när andra röker. Tobak som inhaleras (huvudrök) förbränns vid en högre temperatur än den som fyller rummet när cigarettens glöder (sidorök). På grund av detta har sidoröken högre koncentration av partiklar, vilket gör att den är ännu farligare än den rök som rökaren har inhaledrat.

Enligt den nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor utsattes 15 procent av befolkningen i åldern 16–84 år för passiv rökning minst en gång per vecka 2011. De flesta hörde till åldersgruppen 16–29 år. Åtta procent av befolkningen utsätts för passiv rök på arbetet. Särskilt drabbade är personal inom hemtjänsten och hemsjukvården samt personliga assistenter eftersom de är undantagna från tobakslagens skydd mot passiv rökning mot sin vilja på

Fel! Okänt namn på

arbetsplatsen. Det finns även många restauranganställda som utsätts på utomhusserveringar.

Restriktioner mot rökning i miljön leder till bättre hälsa i befolkningen eftersom både den passiva och den aktiva rökningen minskar. Vuxna som lever i länder med heltäckande förbud har 5–10 gånger mindre risk att utsättas för passiv rökning än de som lever i länder utan förbud. Det finns också studier som visar att rökfria miljöer bidrar till att rökare minskar sin konsumtion med 2–4 cigaretter per dag. Dessutom är det fler som slutar röka om det finns en stark policy om att arbetsplatsen ska vara rökfri.

I mars 2012 fick Statens folkhälsoinstitut i uppdrag av regeringen att analysera passiv rökning på allmänna platser och lämna förslag på åtgärder för att ytterligare minska risken att utsättas för passiv rökning. Särskild hänsyn ska tas till platser där barn brukar vara. Utredningen har dock blivit försenad och beräknas vara klar först i slutet av 2014. Vänsterpartiet ser mycket positivt på att frågan utreds och är kritiska till att arbetet drar ut på tiden. Vi anser att arbetet mot passiv rökning bör prioriteras. Regeringen bör skyndsamt återkomma med ett förslag på hur fler rökfria miljöer kan skapas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.6 Utfasning av tobak

I Sverige dör varje år omkring 6 400 människor i sjukdomar som orsakats av deras rökning. Drygt 200 avlider av skador de fått av passiv rökning. Tobaksbruk är i dag den vanligaste yttre orsaken till sjukdomar och för tidig död. Skadorna kan efter ett antal år drabba rökaren på många sätt, t.ex. kärlkramp i benen, cancer i urinblåsan, kronisk bronkit, lungcancer, åderförkalkning, stroke, hjärtinfarkt, magsår och benskörhet. Det är bara några exempel ur den långa lista över sjukdomar som orsakas av tobak.

Trots mycket kunskap om tobakens skadeverkningar börjar fortfarande ungdomar med tobak. En stor orsak till detta är en resursstark och inflytelserik tobaksindustri som systematiskt använder sina resurser till att motarbeta samhälliga insatser mot tobaksbruk.

Finland ligger före Sverige i arbetet med att förebygga och minska tobaksanvändningen. 2010 togs det beslut om en målsättning som innebär att landet ska vara tobaksfritt år 2040. Även Skottlands regering har beslutat att ta fram en tidtabell med åtgärder som ska leda till att landet blir tobaksfritt inom ett par decennier och Nya Zeeland siktar på år 2025. Liknande förslag med slutdatum för tobaksbruk diskuteras även i flera andra länder.

Vänsterpartiet anser att ett utfasningsdatum även skulle ge det tobaksförebyggande arbetet i Sverige skjuts i rätt riktning. Ett tydligt mål att sikta mot kan öka drivkraften i arbetet. Med anledning av detta bör regeringen återkomma med en tidsbestämd åtgärdsplan för ett tobaksfritt samhälle. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 19 september 2013

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)

Marianne Berg (V)

Lars Ohly (V)

Mia Sydow Mölleby (V)